

Rättsavdelningen
Åsa Malmros
asa.malmros@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över betänkandet En översyn av 23 kap. brottsbalken (SOU 2024:55)

Justitiedepartementets dnr: Ju2024/01907

Betänkandets innehåll faller till huvudsaklig del utanför Socialstyrelsens ansvarsområde. Socialstyrelsen yttrar sig i den del som rör 23 kap. 8 § andra stycket brottsbalken, BrB, samt den föreslagna lagen om uppgiftsskyldighet.

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om en ny lag om uppgiftsskyldighet och därmed även förslaget om ansvarsbefrielse i 23 kap. 8 § andra stycket BrB och lämnar följande synpunkter på förslag och bedömningar.

1.2 Förslag till lag om uppgiftsskyldighet för viss personal inom skolväsendet, på hem för vård eller boende, vissa myndigheter och personer i särskild förtroendeställning

Socialstyrelsen anser att förslaget är otydligt utformat och att det är oklart hur bestämmelsen är tänkt att tillämpas. På s. 270 i betänkandet anges att uppgiftsskyldigheten endast blir aktuell i de fall personen som lämnar uppgifterna *vill* att dessa ska lämnas vidare. Detta eftersom det är fråga om ett *frivilligt* tillbakaträdande. I avsnittet om integritetsanalys på s. 274 konstateras att uppgiftsskyldigheten avseende information om ett avslöjande av planerad brottslighet sker med den enskildes samtycke eftersom *avsikten med uppgiftslämnandet är att uppgifterna ska vidarebefordras*. Myndigheten anser att det är oklart vilken betydelse dessa uttalanden har då författningstexten inte förutsätter samtycke. Förslaget behöver i den fortsatta beredningen förtydligas så det framgår vilken betydelse viljan hos den person som lämnar uppgifterna har avseende att uppgifterna vidarebefordras till Polismyndigheten.

Om avsikten är att även hem för vård eller boende som bedrivs yrkesmässigt i enskild regi (se s. 266) ska omfattas av uppgiftsskyldigheten kan detta enligt Socialstyrelsen behöva förtydligas i lagtexten. På samma sätt kan det behöva förtydligas om enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården ska omfattas av lagen.

9.3 Frivilligt tillbakaträdande genom anmälan till myndighet

Socialstyrelsen ser positivt på att det införs en ansvarsfrihetsgrund för den som på ett tidigt stadium avslöjar ett planerat brott. Myndigheten anser dock inte att det ska vara en lagfäst skyldighet för myndigheter att föra informationen vidare och anmäla avslöjanden till Polismyndigheten. Uppgiftsskyldigheten bör endast vara aktuell i de fall personen som lämnar uppgifterna *vill* att dessa ska lämnas vidare. Detta överensstämmer med vad utredningen har angivit på s. 270.

I sammanhanget vill myndigheten lyfta att det kan vara problematiskt för ett barn eller en ung person att bedöma när ansvarsfrihet kan bli aktuell eftersom det kan vara svårt att avgöra om informationen är tillräcklig för att det planerade brottet ska kunna förhindras. Situationen skulle även kunna vara den att barnet eller den unge genom den lämnade informationen eller vid efterföljande förhör vid Polismyndigheten avslöjar andras brottslighet, eller genomförda förbrott, för vilka ansvarsfrihet inte gäller. Vidare kan det i det enskilda fallet vara så att handlandet omfattas av grundbestämmelsen om frivilligt tillbakaträdande, en uppfattning som utredningen delar (s. 263).

9.4 Sekretessen mellan myndigheter behöver kunna brytas

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om uppgiftsskyldighet. En uppgiftsskyldighet innebär ett avsteg från principen om stark sekretess som sedan länge har ansetts viktig inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens områden. Om uppgifter som rör brottsplaner alltid ska lämnas ut till Polismyndigheten kan det leda till att förtroendet för socialtjänsten eller hälso- och sjukvården skadas och att enskilda blir mindre villiga att dela med sig av information av rädsla för att information som de lämnar inte stannar inom socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. Det kan även finnas situationer när det inte är till barnets bästa att informationen förs vidare till Polismyndigheten, såväl ur ett behandlingsperspektiv som att ett avslöjande kan medföra risker för barnet.

Socialstyrelsens konstaterar att det med dagens bestämmelser är möjligt att lämna ut uppgifter som är skyddade med sekretess om den enskilde samtycker till det med stöd av 12 kap. 2 § OSL. Någon uppgiftsskyldighet behövs således inte utifrån ett sekretesshänseende, för det fall avsikten är att det ska vara en förutsättning att den enskilde vill och därmed samtycker till att uppgifterna ska föras vidare.

Socialtjänstens arbetssätt bygger till stor del på att den enskilde berättar om sin situation och sina behov. Sådan information kan vara en viktig del i en behandling för att motverka ett normbrytande eller kriminellt beteende, vilket kräver att socialtjänsten kan bygga en förtroendefull relation med personen i fråga. En skyldighet att lämna ut uppgifter mot den enskildes vilja kan leda till att förtroendet för socialtjänsten och hälso- och sjukvården skadas.

Socialstyrelsen efterlyser en barnkonsekvensanalys rörande hur bestämmelsen förhåller sig till barnets bästa i artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter utifrån att det skulle kunna finnas situationer när det inte är till barnets bästa att informationen förs vidare till Polismyndigheten, såväl ur ett behandlingsperspektiv som att ett avslöjande kan medföra risker för barnet. Hot och våld används regelmässigt för att motverka att medlemmar i kriminella nätverk lämnar nätverket eller som avstår från att utföra uppdrag som de tilldelats. Utsattheten för barn och unga inom kriminella nätverk är omfattande.

Även anhöriga riskerar att utsättas för hot, våld och manipulation. Socialstyrelsen saknar ett närmare resonemang om de risker för repressalier det kan innebära för personer, särskilt barn och unga, som avslöjar ett planerat brott för Polismyndigheten samt vilka möjligheter brottsförebyggande myndigheter har att skydda dem som samarbetar med Polismyndigheten om en sådan situation skulle uppstå.

För närvarande bereds flera olika förslag avseende uppgiftsskyldighet och undantag från sekretess exempelvis Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – en ny huvudregel (SOU 2023:69), Fler verktyg i socialtjänstens arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn (Ds 2023:15) och Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2024:63) vilket gör att det är svårt att få en överblick av de sammantagna konsekvenserna för barn och unga inom socialtjänstens område.

Integritetsanalys

Utredningen anger i integritetsanalysen att behandlingen av personuppgifter sker med den enskildes samtycke, vilket kan tolkas som att den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen är samtycke. Enligt Socialstyrelsens bedömning torde den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen, såsom lagen är utformad, vara rättslig förpliktelse som följer av lag.¹

Socialstyrelsen bedömer även till skillnad från utredningen att det, i vart fall hos anmälade myndigheter, kommer att ske en vidarebehandling av uppgifter. När anmälan till Polismyndigheten görs uppstår en allmän handling hos den anmälade myndigheten. Detta medför i sin tur att en vidarebehandling för arkivändamål av allmänt intresse kommer att ske på grund av bestämmelser om bevarande av allmänna handlingar enligt arkivlagstiftningen.

Socialstyrelsen bedömer vidare att det behöver göras en mer djupgående integritetsanalys i den fortsatta beredningen. Uppgiftsskyldigheten kommer i hög grad innebära behandling av personuppgifter som rör barn involverade i brottslighet och som dessutom kommer att befinna sig en ojämlig maktrelation i förhållande till kretsen av uppgiftsskyldiga.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschefen Pär Ödman. I den slutliga handläggningen har enhetschefen Mariana Näslund Blixt deltagit. Juristen Åsa Malmros har varit föredragande.

För Socialstyrelsen

Pär Ödman

Åsa Malmros

¹ Se t.ex. En anpassning till dataskyddsförordningen av dataskyddsbestämmelser inom Näringsdepartementets verksamhetsområde (Ds 2017:28) s. 124, där det bl.a. anges att en uppgiftsskyldighet i en författning skulle kunna utgöra en rättslig förpliktelse i förordningens mening.